

Európa v ohrození

In VLČEJ, J. a kol. Európa v ohrození. Brno : Tribun EU, 2017.

Úvod

Ohrozenie je vždy daň za existenciu. Nemôžeme existovať a nepoznať ohrozenia. Ak áno, takýto stav je len krátkodobý a prechodný. Ohrozenie vnímame ako faktor, ktorý môže spustiť vývoj narúšajúci doterajšiu stabilitu, a to smerom, ktorý považujeme za negatívny – teda privádza nás do nového stavu, ktorý je z našej perspektívy horší, ako bol ten pôvodný. Samozrejme, tento pohľad je vždy relatívny a subjektívny. Platí poľské „*punkt widzenia zależy od punktu siedzenia*” (Slovákovi netreba prekladať). Ohrozenie je často príležitosťou pre iných. Hoci s odstupom času sa na konkrétnu situáciu už môžeme pozeráť úplne inak.

Preniknutie barbarských prevažne germánskych kmeňov na prelome 4. a 5. storočia na územie Rímskej ríše Rimania vnímali ako ohrozenie, Germáni ako obrovskú príležitosť. My to dnes vidíme ako udalosť, ktorá v konečnom dôsledku viedla k sformovaniu západnej civilizácie, a to symbiózou neskororímskej civilizácie s civilizáciou zalimesových barbarov. Československé légie predstavovali ohrozenie pre Rakúsko-Uhorsko. Pre Slovákov a Čechov predstavovali príslub nového a lepšieho začiatku...

O tom, že zánik jednej organizácie, jednej kultúry predstavuje príležitosť zrodu novej, dokonca možno úspešnejšej a efektívnejšej, bola sformovaná celá komplexná „teória kolapsu“.²⁶ Pravda, môžeme predpokladať, že nie je v našom záujme zažiť takýto kolaps s nádejou, že o niekoľko desaťročí alebo storočí z toho vzíde nová a lepšia civilizácia. (Každý kolaps má svojich porazených a nimi zrejme byť nechceme.)

Európa sa po historicky nebývalom období mieru a bezpečnosti v rokoch 1989 až 2013 opäť dostáva do fázy, keď rastú a budú rásť vonkajšie ohrozenie aj vnútorné ohrozenie. Nie je to ešte tragédia alebo predzvesť konca či neodvratnej záhuby. Stav krízy alebo ohrozenia je normálny stav existencie spoločnosti. Zriedkavou výnimkou bolo práve to zdanlivo bezstarostné obdobie, ktoré bolo dané súhrnom niekoľkých priaznivých

²⁶ Pozri: BĀRTA, M., KOVĀŘ, M. a kol. *Kolaps a regenerace: cesty civilizací a kultur*. Praha : Academia, 2014.

skutočností – pretrvávajúcimi (hoci sa zmenšujúcimi) západným a európskym náskokom v technike, vede a priemysle, vojenskou prevahou, naku-mulovaným kapitálom a bohatstvom z minulosti, a tiež skončením studenej vojny, ktorá takmer dve ľudské generácie hrozila, že prerastie do horúcej so zničujúcimi dôsledkami pre Európu.

Všetko uvedené teraz pominulo – a to skôr, ako sa očakávalo. Moderné technológie a moderný kapitalizmus si osvojili aj krajiny ako Čína, Japonsko, Južná Kórea a pod. Celý bývalý tretí svet zažil neobyčajný demografický a ekonomický rast. Tri storočia fungujúca prirodzená dominancia Západu (Európy a jej odnoží v Severnej Amerike, Austrálii a pod.) je viditeľne oslabená. Okrem prirodzených faktorov v oblastiach šírenia technologického pokroku a ekonomického pokroku, ktorým zrejme nebolo možné zabrániť, k tomu prispela aj nebyvalá miera demilitarizácie a pacifizmu v Európe. Áno, všetci túžime po svete bez vojen, a my Európania si myslíme, že v našom postvestfálskom postmodernom svete sa nám to aj podarilo. Ten je však územne obmedzený a steny nášho bezpečnostného sklenika sú tenké. Pritom zvyšok sveta stále žije v ére národno-imperiálnych štátov...

Ohrozenia pre Európu v zásade môžeme rozdeliť na dve základné skupiny: dlhodobé trendy a aktuálne ohrozenia (ktoré však sú nezriedka výsledkom a vyostrením spomenutých dlhodobých trendov). Ich definícia a hodnotenie sú otvorené, a to bez ohľadu na rôzne druhy politickej korektnosti alebo ideológie.

Dlhodobé potenciálne nebezpečné trendy

Názory na to, ktoré výzvy sú v súčasnosti pre Európu kľúčové, sa môžu rôzniť. Zdá sa však, že ich môžeme vidieť v nasledujúcom súbore ohrození, na ktorý budú musieť Európa a jej národy najneskôr do jedného až dvoch desaťročí nájsť odpoveď:

- 1) klimatické zmeny;
- 2) demografická kríza;
- 3) kríza doterajších ideologických paradigiem;
- 4) surovinový deficit;
- 5) technologické zaostávanie a nová technologická revolúcia;
- 6) nedostatočné politické zjednotenie;
- 7) úpadok vojenských schopností.

Klimatické zmeny

Vo svojej podstate najznepokojujúcejšou je hrozba klimatických zmien – zdánlivo paradoxne, lebo na prvý pohľad pôsobí najmenej dramaticky. Hrozba klimatických zmien však musí vyvolávať znepokojenie z troch dôvodov, ktoré ju radia naozaj na prvé miesto. Predovšetkým to je niečo, s čím ľudstvo nemá historickú skúsenosť, a preto sa toto nebezpečenstvo dokonca môže zdať ako zveličené a je ťažké proti nemu mobilizovať. V dejinách máme len málo návodov, ako konať. Druhý dôvod je taký, že dva z hlavných klimatických faktorov – ovzdušie a oceány, ktoré treba chrániť, patria všetkým a zároveň nikomu, a tak je ťažké dosiahnuť nejakú dohodu napríklad o obmedzení ekonomických aktivít alebo povinných investícií do tzv. čistých technológií. Ten, kto by tak učinil ako prvý bez koordinácie s ostatnými štátmi, by bol postihovaný zvýšenými ekonomickými nákladmi a stratil by konkurencieschopnosť na medzinárodnom poli. Rozvojové štáty sa tvária, že sa ich to netýka a že platiť majú vyspelé štáty, ktoré sú za všetko primárne zodpovedné. Tie na druhej strane nevidia dôvod, aby zvyšovali vlastné výrobné náklady, pokým čínska konkurencia a indická konkurencia budú veselo vypúšťať exhaláty naďalej a vytláčať lacnými tovarmi Európanov a Američanov zo svetového trhu.

Najväčšie nebezpečenstvo prípadného globálneho otepľovania však spočíva v tom, že nepoznáme v skutočnosti ani mechanizmus vývoja klimatických zmien a možných odpovedí klimatického systému na prebiehajúce zmeny. Existuje nie zanedbateľná pravdepodobnosť takého scenára, že napríklad proces otepľovania sa nezastaví pri raste teploty o dva až tri, možno dokonca o päť stupňov, s čím by sa ľudstvo dokázalo nejako vyrovnáť, ale tento rast bude len katalyzátorom procesov (napr. uvoľnenia metánových depozitov), ktoré budú viesť k ďalšiemu nárastu teploty o desať, dvadsať, tridsať stupňov, čo by úplne rozvrátilo existujúci ekosystém a následne aj ľudskú civilizáciu.

Demografická kríza

Druhým závažným problémom Európy je už nie hroziaca, ale prebiehajúca demografická kríza. Európska populácia stratila schopnosť sa reprodukovať a odchádzajúce generácie nie sú adekvátne nahrádzané novými. Toto je najväčšia výzva, pretože priamo ohrozuje existenciu Európy ako civilizácie.

Žiadna civilizácia, žiadna politická štruktúra nemôžu existovať bez svojich reálnych biologických nositeľov. Nevraviac o potrebe pracovnej sily v aktívnom veku a probléme zvyšovania zastúpenia staršej generácie v populácii bez toho, aby sme skutočne dokázali vytvoriť také podmienky, aby, keďže sú zdravší, ako boli ich predchodcovia, sa dokázali udržať na pracovnom trhu napriek vyššiemu veku.

Na jednu ženu v Európskej únii pripadá asi „1,6 dieťaťa“, teda máme menej detí, ako zabezpečuje udržanie počtov obyvateľstva. Ak z pohľadu politickej antropológie je hlavnou úlohou každého spoločenstva zabezpečiť vlastnú reprodukciu, tak musíme priznať, že Európania v tomto zlyhávajú. Nevieme jednoznačne definovať príčiny tak veľkého poklesu natality. Je to dôsledkom celého súboru príčin – od zmeny životného štýlu, emancipácie žien, dostupnosti antikoncepcie, urbanizácie až po materiálne problémy spojené s adekvátnym vzdelávaním a výchovou potomkov v modernej spoločnosti. Nepoznáme úplne presne metódu, ako tento problém riešiť. Prikázať žene mať určitý počet detí, ktorý bude ustanovený štátnou mocou – to jednoducho nejde. A to ani v podmienkach totalitného režimu.²⁷

Pristahovalectvo tento problém nerieši, pretože v konečnom dôsledku len nahrádza európske populácie neeurópskymi. Nie je preto nástrojom našej sebazáchovy. Ukázalo sa, že multikulturalizmus nefunguje a prílev skupín, ktoré nie sú schopné kultúrnej a hodnotovej asimilácie do európskych spoločenstiev, alebo ju dokonca odmietajú – napríklad z ideologických dôvodov (vyznávači islamu), prináša len ďalšie problémy.

Vo fáze prudkého demografického vzostupu boli donedávna Čína a Latinská Amerika a tento rast pokračuje v Afrike, Indii a na Blízkom Východe. To tiež mení mocenské pomery vo svete. Zmenu demografických pomerov si niekedy ani neuvedomujeme. Ak napríklad v roku 1947 boli Arabi v počte asi 70 miliónov (teda ich počet bol porovnateľný s Nemcami alebo Francúzmi – teda s jedným z väčších európskych národov), dnes sú v počte asi 300 miliónov a do roku 2030 ich počet môže dosiahnuť 500 miliónov, teda bude porovnateľný s Európou ako celkom.

---

²⁷ Ak si aj odmyslíme všetky prekážky morálne, etické, spoločenské, mentálne, právne a pod., stojace v ceste takémuto zákazu, je zrejmé, že ženy a spoločnosť ako taká by si našli cestu, ako takúto povinnosť sabotovať, pokiaľ nie je prevzatá dobrovoľne a z vlastného presvedčenia.

Kríza doterajších ideologických paradigiem

Na prvý pohľad nečakaným problémom je kríza niektorých doterajších ideologických paradigiem. Donedávna sme doslova za „európske“ deklarovali hodnoty pacifizmu, individuálnej slobody, multikulturalizmu, ľudských práv, voľného trhu, konzumnej spoločnosti a zastupiteľskej demokracie, ktoré sa naplno presadili v šesťdesiatych rokoch a sedemdesiatych rokoch ako náhrada za hodnoty, ktoré sa vtedy zdali (aj v dôsledku svetových vojen) prekonané: nacionalizmus, konzervativizmus, etatizmus, náboženstvo, vojenské a pracovné cnosti, rešpekt k povinnostiam voči štátu, spoločnosti a pod.²⁸

No aj tieto nové hodnoty sú dnes spochybňované. Sčasti oprávnene, pretože boli presadzované nekriticky a bez ohľadu na realitu (žiadnu odvekú „európskosť“ nepredstavovali, veď produktom európskej civilizácie bol aj Adolf Hitler), a sčasti tiež ako výsledok skepsy novej mladej generácie, ktorá nahrádza generáciu sformovanú pod vplyvom hodnotových paradigiem šesťdesiatych a sedemdesiatych rokov. Navyše, pocit ohrozenia sociálnych istôt, ktorý je dôsledkom straty európskej konkurencieschopnosti a následne aj prosperity, a prílev neeurópskych migrantov vytvárajú pôdu pre donedávna nepredstaviteľné myšlienkové a politické pohyby. Ideológia multikulturalizmu bola odvrhnutá a zosmiešnená. Krízou prechádzajú aj myšlienky európskej integrácie, voľného trhu a globalizácie. Európa bude zrejme viac xenofóbna, viac orientovaná na národné štáty a ich záujmy, viac izolacionistická a menej náchylná na šírenie humanitného posolstva demokracie do sveta. Ak sa nám za daných okolností podarí udržať liberálnu demokraciu, právny štát, základy sociálneho štátu, ľudské práva a jednotu rodiny západných krajín, budeme môcť byť spokojní.

Cenami budú zrejme väčšia nacionalizácia, militarizácia, strata nadšenia pre európsku integráciu, zmena terajšieho modelu sociálnej starostlivosti, odklon od multikulturalizmu a presadzovania výhod a privilégií pre rôzne etnické, náboženské a sexuálne menšiny (teda to, čo bolo agendou aktivistickej ľavice v období rokov 1970 až 2010).

---

²⁸ Teda nastúpili ako nové paradigmy okolo rokov 1956 až 1970, a to v čase podobnej krízy paradigmy, akú prežívame teraz.

Surovinový deficit

Nepatríme k „prorokom posledného vyťaženého barelu“, ktorí farbisto opisujú situácie, keď sa tá a tá surovina stane nedostatková (najčastejšie sa hovorí o ropе). Domnievame sa, že ľudský génus dokáže pri trochu rozumnej politike nachádzať nové a nové alternatívne suroviny, resp. prechádzať na nové technológie s ich nižšou spotrebou. V momente, kedy sa niektorá surovina stane nedostatkovou, stúpne jej cena, čo zníži po nej dopyt, otvoria sa dovtedy nerentabilné ložiská a spôsoby dobývania a stimuluje sa rozvoj alternatívnych technológií. Napríklad vysoký rast cien ropy viedol k otvoreniu ložísk bridlicovej ropy a k úvahám o vodíkovom pohone, elektromobiloch a pod. S výnimkou ropy a uhlia suroviny vlastne ani „nemiznú“ v pravom zmysle slova – kovy môžu byť napríklad recyklované.

Predsa však len musíme pripustiť, že dostupnosť surovín môže byť pre Európu obmedzená, a to najmä preto, že na európskej pôde sa dnes nachádza už len málo surovín a na svetovom trhu vyrástla pre Európu a Západ ako taký reálna konkurencia v podobe nových odberateľov (napr. Čína). Pritom dostatočný prísun surovín má pre Európu strategický význam. Musí ich vedieť nakúpiť a zabezpečiť aj ich slobodnú prepravu do Európy.

V minulosti európske veľmoci ovládali veľké koloniálne územia, čo bolo, okrem iného, zdôvodňované práve potrebou získať dostatok surovín. Po druhej svetovej vojne dospeli k názoru, že na zabezpečenie prísunu surovín vôbec nie je potrebné dané územia politicky priamo kontrolovať a že lacnejšie je suroviny získavať na základe obchodnej výmeny, čím odpadajú náklady na priamu správu daných území. Od roku 1960 fungovala svetová ekonomika na tom základe (zjednodušene), že krajiny tretieho sveta dodávali suroviny vrátane energetických a niektoré poľnohospodárske produkty a Západ spolu s Japonskom priemyselnú produkciu a služby. V osemdesiatych rokoch sa však do postavenia industrializovanej krajiny dostali aj štyri východoázijské tigre a po roku 2000 sa medzi najväčších dovozcov surovín zaradila aj Čína, India, Brazília. Na surovinovom trhu sa tak objavil okrem krajín Západu nový alternatívny odberateľ a zároveň poskytovateľ priemyselných tovarov, strojov a technicky vyspelých zariadení a služieb. Niekdajší monopol Západu na priemyselnú produkciu a moderné technológie je už v súčasnosti vážne narušený. Tiež sa môže stať, že Európa nebude mať na svetovom trhu vlastne čo ponúknuť. Azda okrem kapitálu nazhromaždeného

v minulosti, niektorých finančných služieb, módnych značiek a nostalgických destinácií pre turistické výlety.

Možno si aj predstaviť situáciu, že niektoré mimoeurópske veľmoci (Čína, Rusko, Spojené štáty) ani nepripustia v prípade surovín voľný trh a doslova si pre seba vyhradia podstatnú časť ich svetovej produkcie. Európske národy tomu môžu čeliť len tromi, prípadne štyrmi základnými stratégiami a ich kombináciou:

- 1) Môžu obnoviť svoje postavenie ako producenta žiadaných produktov s vysokou pridanou hodnotou a vysokou mierou technologickej náročnosti a intelektuálnej náročnosti. Potom Európu nebude možné jednoducho vyradiť z globálneho trhu, a zároveň budú mať Európania vždy dosť finančných prostriedkov na nákup surovín. Európa a Západ sa musia pokúsiť o nový technologický skok, ktorý Európe opäť vráti jej výnimčnosť a technologickú prevahu.
- 2) Môžu získať politickú kontrolu – priamu alebo nepriamu nad oblasťami, kde sa suroviny nachádzajú. Môže to mať charakter včlenenia týchto oblastí do Európskej únie (napr. Ukrajina, Azerbajdžan, Rusko, Kazachstan) alebo nejakej novodobej formy kolonializmu (pod ľubovoľným vznešeným názvom).
- 3) Môžu sa sústrediť na technológie, ktoré znižujú surovinovú závislosť – na efektívnejšie výrobné postupy vyžadujúce nižšie surovinové a energetické vstupy, alternatívne metódy získavania energie z iných zdrojov, ako sú fosílna palivá (napr. veterné a slnečné elektrárne) a prechod na alternatívne pohonné systémy v dopravných prostriedkoch, teda na elektromobily alebo vodíkový pohon.

Všetky dovozné stratégie vyžadujú aj istú kontrolu nad dovoznými trasami – najmä morskými. Na zabezpečenie surovinovej bezpečnosti je nutné obnoviť vojenské kapacity Európy, ktoré sú schopné kontrolovať prístupové cesty do Európy. Príslušníci vnútrozemských národov to často nepostrehnú, ale v skutočnosti 90 % obchodnej výmeny Európskej únie s vonkajším svetom sa realizuje morskou cestou. Spoliehanie sa na americké loďstvo a jeho kontrolu nad svetovými oceánmi nemusí stačiť. Spojené štáty americké sa môžu rozhodnúť sledovať viac vlastné záujmy a taktiež sa sila ich loďstva, letectva a kozmických síl môže stať nedostatočnou vzhľadom na rast námornej moci Číny, Indie, Ruska a iných nových veľmocí.

Technologické zaostávanie a nová technologická revolúcia

V tomto období prežívame začiatok novej technologickej revolúcie (alternatívne pohonné a energetické zdroje, drony a pod.). Je zjavné, že miera schopnosti zachytiť takýto vývoj a prejsť na nové technológie umožní buď potvrdiť doterajšie postavenie svetových lídrov, alebo vyzdvihnúť do popredia nové krajiny a regióny. Európa by sa mala pokúsiť dostať opäť na vrchol technologického pokroku. A veľmi reálne jej hrozí, že sa jej to nepodarí a ako celok zaostane (s výnimkou možno škandinávskych krajín, Holandska a pod.).

Perspektívy budúcnosti Európy v správnom svetle totiž uvidíme len pri analýze postavenia Európy v minulosti a v súčasnosti. Dlhodobu, od 18. storočia, sme vnímali európsku civilizáciu a jej odnože v Amerike, Austrálii, Rusku a pod. ako čosi, čo má vo svetovom meradle výnimočné postavenie. To však nebolo samozrejmé, ale bolo výsledkom toho, že európske krajiny ako prvé dokázali vykročiť smerom k modernej spoločnosti, ktorá je charakterizovaná vedeckým myslením a aplikáciou vedeckých poznatkov v praxi, kapitalizmom, industrializmom a modelom moderného štátu. Fenomén Európy a jeho výnimočnosť, ako ich chápeme z pohľadu 17. až 20. storočia, boli neodlučiteľne späté s vedeckou, technickou a následne aj ekonomickou prevahou, ktorú Európania mali a ktorá bola výsledkom série technologických revolúcií od 14. storočia až do polovice 20. storočia.

Potom Európa stratila dych a súčasne si charakteristiky moderného sveta osvojili aj iné oblasti sveta, ktoré už dokážu úspešne konkurovať Európe a Západu v ekonomickej oblasti aj v technickej oblasti. Zjednodušene – dokážu vyrábať to isté, no za výrazne nižšiu mzdu. Priemyselná výroba a iné ekonomické činnosti sa tak začali v sedemdesiatych rokoch presúvať do Číny a niektorých ďalších niekdajších rozvojových krajín. To je jedným z hlavných zdrojov krízy stredných vrstiev vo vyspelých krajinách. Ich zručnosti si do veľkej miery osvojila aj pracovná sila v juhovýchodnej Ázii a Latinskej Amerike, a v cenovej konkurencii s ňou pracujúce vrstvy v Európe nedokážu uspieť. Nožnice v ekonomickej úrovni a životnej úrovni medzi európskymi krajinami a vybranou skupinou rozvojových krajín sa už začali zatvárať.

Európa a Západ prestali byť monopolnými výrobcami žiadaných priemyselných produktov, poskytovateľmi moderných technológií a výlučnými držiteľmi pokročilejších zbraňových systémov.

Pritom na udržanie našej výnimočnosti a blahobytu, od ktorých sa odvíjajú aj naša bezpečnosť a politický systém a sociálny systém, je dôležité byť tými, ktorí na svetovom trhu dokážu ponúknuť produkciu s vysokou mierou pridanej hodnoty. Teda niečo také, čo iní ponúknuť nedokážu. V našom prípade môže ísť len o špičkovú produkciu. To znamená, že sa musíme orientovať na masívnu podporu vedy, techniky, inovácií, školstva, a tiež by sme za samozrejme mali opäť začať považovať vysokú mieru investícií aj vysokú mieru individuálneho pracovného nasadenia. Hedonistické obdobie alebo idylické odpočívanie na vavrínoch si nemôžeme dovoliť.

Európa zatiaľ potrebným kapitálom a ľudskými zdrojmi disponuje... Ešte stále preto môžeme dúfať, že nová technologická revolúcia sa rozbehne, ak už nie v celej Európe naraz, tak aspoň v jednom jej regióne, a to v Škandinávií, ktorá na to má spoločne so Singapúrom, Spojenými štátmi a východnou Áziou najlepšie predpoklady (voľný kapitál + technologické know-how + proinovatívna politika).

Rozhodne však platí, že v prípade, ak Európania nebudú na vrchole vedeckého a technického pokroku, ich postavenie vo svete, ekonomický význam, životná úroveň, a taktiež bezpečnosť budú zákonite relatívne klesať a budú s istým časovým odstupom úmerné hustote osídlenia a zdrojom, ktoré ponúka samotný európsky kontinent.

Nedostatočné politické zjednotenie

Kedysi boli európske mocnosti svetovými mocnosťami. Už spomenutý niekdajší technologický náskok z nich robil veľkých hráčov a umožňoval im mocensky zasahovať v Ázii, Afrike a pod. Toto postavenie však už do veľkej miery stratili. Z globálneho pohľadu totiž Francúzsko, Taliansko a podobné veľké európske krajiny sú v súčasnosti malými krajinami v porovnaní s Čínou, Indiou a Spojenými štátmi. Ich konkurencii dokážu Európania vzdorovať len ako jeden celok. Integráciu preto nevyhnutne potrebujú. Tento celok však musí byť spravovaný a riadený dostatočne efektívne a s vysokou mierou akcieschopnosti. Zároveň však s dostatočnou mierou demokratickosti, zrozumiteľnosti a bez pokusov o vnášanie nadmerne ideologickej agendy, aby sa s ním Európania dokázali stotožniť. Výsledky britského hlasovania

o brexite nech sú veľkým varovaním. Pritom nebolo o európskej integrácii ako takej. Skôr o celkovom pociťovaní nespokojnosti britskej strednej a nižšej triedy.

Ak sa nepodarí aspoň udržať európsku jednotu, ktorú dnes predstavujú najmä Európska únia a Severoatlantická aliancia, a tiež transatlantickú väzbu na Spojené štáty ako dôležitý prvok bezpečnosti, Európa sa opäť rozpadne na koberec súperiacich štátov – na rozdiel od minulosti však úplne otvorený mocenskému prenikaniu z mimoeurópskych území.

Úpadok vojenských schopností

Málo diskutovaným problémom je vážny pokles vojenskej moci európskych štátov a taktiež vojenských schopností a zručností jednotlivých európskych populácií. Nezriedka máme voči priznaniu si takeého problému mentálny blok vypestovaný strachom z opakovania tragédií oboch svetových vojen. Dnes však v žiadnom prípade nemôžeme vylúčiť vojenské ohrozenie Európy a ani rozsiahlejší vojenský konflikt.

To, že my vojnu nechceme, nič neznamená. Nechcelo ju ani Francúzsko v rokoch 1938 až 1940, pretože jeho obyvatelia dospeli k celkom rozumnému záveru, že vojny nemôžu nič získať a neprinesú im nič iné ako utrpenie. Francúzsko sa však napriek tomu vojne nevyhlo.

Všetky úvahy o tom, že vojna je taká ničivá, že sa na ňu nikto neodhodlá, že všetky mocnosti sú navzájom ekonomicky previazané, a preto nebudú proti sebe bojovať, sú tiež logické. No za posledných dvesto rokov boli zopakované viackrát a svetový vývoj ich nepotvrdil. Mysleli si to napríklad aj v roku 1913. Bolo by príliš neskromné sa domnievať, že práve dnes musíme mať pravdu a akúsi zmluvu s prozreteľnosťou. Od čias vzniku Svätej aliance žiadna nová vojna v Európe nemusela byť, bol daný mechanizmus na dohodu rozhodujúcich veľmocí, no aj tak neúspešne.

Viera, že ak sa Európa a Západ odzbroja a demilitarizujú, nová vojna nebude, už nezodpovedá realite. Je založená na situácii spred niekoľkých desaťročí, keď Západ, resp. Sever (vrátane východného bloku) mali v podstate monopol na moderné vojenské prostriedky vo svetovom meradle a správanie sa štátov na mocenskej a bezpečnostnej periférii nebolo dôležité pre svetový vývoj.

Preto volanie po odzbrojení, demilitarizácii, zrušení vojenskej služby a výchove k pacifizmu bolo adekvátne, pokiaľ hlavnými vojenskými mocnosťami boli európske alebo všeobecne západné štáty a hlavné ohnisko potenciálneho nového globálneho konfliktu sa nachádzalo v Európe. Dnes je však situácia iná – prudko rastie vojenská moc štátov z niekdajšej mocenskej periférie: India, Čína, Brazília, Irán, Pakistan, Indonézia, Turecko. No aj Maroko a Thajsko sú dnes celkom impozantné vojenské mocnosti. Pritom sa nemôžeme spoliehať na to, že ich politické myslenie bude ovládané takou mierou pacifizmu, ako je to v prípade európskych liberálnych demokracií. Môžeme sa dôvodne obávať, že mnohé z týchto štátov môžu na ceste budovania modernej spoločnosti prechádzať porovnateľnou fázou „národného imperializmu“, akou napríklad v rokoch 1850 až 1950 prešli európske štáty, teda že budú mať pocit, že svoje postavenie vo svete môžu alebo sú dokonca povinné zlepšiť použitím vojenskej sily. Pritom naše sily na odvrátenie vojenského ohrozenia Európy, naopak, poklesli.

V tejto súvislosti nehovorme len o poklesoch počtov vojakov a vojenskej techniky. Doteraz nezhodnoteným faktorom je všeobecný pokles vojenských zručností a znalostí v európskych národoch, ktorý nastal postupným rušením povinnej vojenskej služby a iných foriem výcviku. Toto know-how je dnes obmedzené len na malé skupiny profesionálov. V prípade väčšej konfrontácie to zbavuje európske národy mobilizačných rezerv, a tiež samostatnej rekonštrukcie vojenskej sily v prípade okupácie alebo inej katastrofy.

Vezmime si ako príklad niektorý malý európsky národ. V stálej armáde má okolo 20 000 príslušníkov, reálne nasaditeľných do boja je tak päťtisíc, možno osemtisíc. Ostatní občania nemajú žiadny vojenský výcvik ani skúsenosti s narábaním so zbraňami, pretože povinná vojenská služba bola dávno zrušená... V štáte neexistujú už ani žiadne rezervné zásoby zbraní a vojenského materiálu na ich prípadné vystrojenie a vyzbrojenie, pretože už boli dávno rozpredané ako nadbytočné na Blízky východ a do Afriky. A teraz si predstavme, že sa taký štát stane objektom útoku, nie veľkých invázijských armád, ale len objektom útoku niekoľko stoviek či tisíc islamských radikálov alebo „zelených mužíkov“... Ubrániť by sa dokázal len s veľkými ťažkosťami, a to aj zrejme iba s pomocou spojencov...

Opísaná európska situácia výrazného zníženia vojenských kapacít nesmie byť vnímaná ako osudová a neriešiteľná. Poznáme príklady národov,

ktoré dokázali aj z malého základu pri dostatočnej politickej vôli vybudovať solídnu vojenskú moc. Česko-Slovensko to dokázalo dvakrát. Po roku 1918 a po roku 1945. Pravda, trvalo to vždy zhruba pätnásť rokov a stálo nemalé úsilie a investície celej spoločnosti.

Najhoršia je vždy demobilizácia morálna. A to už kritizovaná predstava, že žiadna vojna už nebude a že sme schopní sa s každým nejako dohovoriť, pretože nemôže byť taký zlý, že dohodu bude odmietat... Armády budovať nesmieme, lebo je to nemravné a drahé. Absurdné je tiež presvedčenie, že čokoľvek (aj podrobenie alebo zánik Európy) je lepšie ako vojna, alebo dokonca, že Západ ani nemá morálne právo brániť sa, lebo kedysi praktizoval otrokárstvo a kolonializmus a vlastné záujmy nesmie nadradovať nad záujmy ostatných.

Aktuálne vyhrotené problémy a ohrozenia

Ohrozenia, ktoré sme uviedli, majú dlhodobý a trvalý charakter. Je zrejmé, že Európania musia nájsť cestu, ako im čeliť, ak chcú prežiť. A to nie je možné bez zásadného prehodnotenia doterajších ideologických paradigiem, prístupov a tiež aj zmeny životného štýlu a očakávaní.

Okrem uvedených sa v posledných troch rokoch nečakane objavili aj ohrozenia aktuálne a akútne. Nie sú úplne prekvapivé, lebo svojím spôsobom vyplývajú z predchádzajúcich trendov. No predpokladalo sa, že môžu nastať až v budúcnosti vzdialenejšej, ako je naša súčasnosť. Možno v horizonte rokov 2025 až 2030, že bude možné sa na ne pripraviť. Situácia sa však vyhrotila a scenár rýchleho kolapsu Západu alebo len nevyhnutnej účasti v niekoľkých vojnách súčasne vrátane občianskej už nie je len fantáziou z katastrofických filmov, ale reálnou možnosťou.

Ide o nasledujúce súčasne pôsobiace hrozby:

- 1) konflikt s Ruskom a konfrontácia s jeho mocenskými ambíciami;
- 2) rast moci Číny;
- 3) nekontrolovateľný prílev migrantov, a to prevažne z islamských krajín do Európy v dôsledku regionálnej krízy v islamskom svete;
- 4) existencia veľkej moslimskej menšiny v západnej Európe;
- 5) strata dôvery Európanov v európsky systém demokracie, rastúca vnútorná kríza európskych spoločností;

- 6) strata dôvery v európske nadnárodné integračné a obranné zoskupenia, ktorými sú Európska únia a Severoatlantická aliancia.

Konflikt s Ruskom a konfrontácia s jeho mocenskými ambíciami

V priebehu posledných troch rokov sa západné národy dostali do mocenského konfliktu s Ruskom. Je to konflikt zvláštny. V skutočnosti je pomer demografických, ekonomických a vlastne aj vojenských potenciálov na strane Západu. Rusko má však niekoľko výhod, ktoré môže využívať: jadrové zbrane, v ktorých má paritu so Spojenými štátmi, regionálnu konvenčnú vojenskú prevahu vo východnej aj strednej Európe a nástroje tzv. hybridnej vojny zamerané na podlamovanie vôle západných národov vzdorovať. V jeho prospech hrajú do kariet aj isté nevýhody demokratického kolektívneho rozhodovania v rámci Severoatlantickej aliancie a Európskej únie.

Rast moci Číny

Čínska ľudová republika sa v posledných rokoch svojím hrubým domácim produktom podľa parity kúpnej sily v podstate vyrovnala Spojeným štátom americkým a Európskej únii. Technologicky za nimi zaostáva, no tento rozdiel sa zmenšuje. Čína sa už stihla stať významným svetovým hráčom aj v politickej oblasti a vo vojenskej oblasti. A to hráčom, ktorý je čoraz viac asertívnejším. Čína má veľkú šancu sa do desiatich až dvadsiatich rokov stať globálnou svetovou veľmocou a vytvoriť so Spojenými štátmi novú špecifickú svetovú bipolaritu. To platí aj vtedy, ak by sme vzali do úvahy niektoré čínske slabé stránky – postupné znižovanie rastu hrubého domáceho produktu, stále nízky hrubý domáci produkt rozrátaný na jedného obyvateľa, rastúci dlh, možnosti vnútorných konfliktov a napätí, nízka „mäkká moc“ a odpor mnohých regionálnych mocností proti Číne. Zo súčasného konfliktu medzi Západom a Ruskom bude najviac ťažiť práve Čína.

Nekontrolovateľný prílev migrantov prevažne z islamských krajín do Európy v dôsledku regionálnej krízy v islamskom svete

Masový prílev migrantov z kultúrne cudzieho prostredia, ktorý zažívame od roku 2015, prináša so sebou niekoľko nebezpečenstiev:

- 1) Ich integrácia z dôvodov kultúrnych, sociálnych, náboženských a vzdelanostných je veľmi ťažká, najmä v takej veľkej mase, ktorá prišla naraz, vytvárajú neintegrovateľný rušivý element na európskej pôde.

- 2) Prirodzená reakcia pôvodných európskych populácií je nárast radikalizmu a vnútorného štiepenia. Mnohí občania nezdieľajú presvedčenie častí elít, že Európa má akúsi morálnu povinnosť prijímať imigrantov z tretieho sveta v neobmedzenom rozsahu. Hrozí tak destabilizácia európskych politických pomerov a vnútorné štiepenie spoločnosti.
- 3) Problém ilegálnych migrantov môže narušiť aj jednotu samotnej Európskej únie. Narastie nedôvera medzi štátmi a občania niektorých členských krajín môžu dospieť k presvedčeniu (nesprávnemu), že sa problému zbavia odchodom z Európskej únie.
- 4) Samotný fakt, že európske štáty dovolili ilegálny vstup na svoje územie tak veľkému počtu osôb naraz, je vážnym ohrozením štátnej suverenity a autority európskych štátov a ich právnych poriadkov. Nemôžeme ani očakávať, že títo migranti budú mať rešpekt pred právnym poriadkom európskych štátov, keď prvá skúsenosť, ktorú s ním majú, je, že ho môžu beztreštno porušiť.

Nie je možné racionálne predpokladať, že problém je len krátkodobý a nejako sa vyrieši sám. V Afrike a na Blízkom Východe sú desiatky miliónov ľudí, ktorí by, teoreticky, mohli mať túžbu žiť v Európe, ak by sa ukázalo, že sa to dá. Aby Európa zastavila tento prílev, Európska únia sa bude musieť koncentrovať na ochranu vonkajšej hranice, pričom sa nebude môcť vyhýbať ani pomerne drastickým opatreniam, ktoré toto prenikanie zastavia – násilným zamedzeniam prístupu na európsku pôdu, použitiu sily a deportácii. Bude nutné opustiť ideológiu multikulturalizmu a presvedčenia, že Západ môže za všetko zlo na svete, bude nutné revidovať predstavu, že Európa má nejakú morálnu povinnosť prijímať davy ilegálnych migrantov, tiež bude nutné deklarovvať, že európska civilizácia má (aspoň pre nás) väčšiu hodnotu ako iné kultúry a záujmy nositeľov týchto iných kultúr.

Existencia veľkej moslimskej menšiny v západnej Európe

V západnej, južnej a severnej Európe, predovšetkým v jej veľkých mestách je v súčasnosti početná moslimská menšina. Nie je to fenomén nový. Moslimská menšina na seba upriamila pozornosť v súvislosti s vlnou ilegálnych migrantov, radikalizáciou časti európskych moslimov a s koncom obdobia dominancie ideológie multikulturalizmu, čo umožňuje o problémoch otvorene hovoriť. Táto menšina je heterogénna pôvodom, kultúrou, jazykom aj mierou prichylnosti k islamu alebo, naopak, tendenciou k sekulárnemu

spôsobu života a úrovňou asimilácie. Príslušníkov uvedenej menšiny spája práve tento islam a tiež nie dostatočná schopnosť, dostatočná príležitosť a dostatočný záujem integrovať sa do väčšinovej spoločnosti. V žiadnom prípade to neznamená, že všetci moslimovia sa musia stať teroristami alebo rebelmi, no islam ako alternatívna komplexná sociálno-nábožensko-politická ideológia je nezlučiteľný s modelom sekulárneho demokratického štátu a s jeho právnym poriadkom. Nepodarilo sa to na Blízkom Východe ani v bývalých kolóniách (Alžír). Prečo by sa to malo podariť v Bruseli alebo Kolíne?

Moslimovia, ak chcú aspoň sčasti zostať vernými islamskému učeniu, majú preto tendenciu k vytváraniu vlastnej uzavretej komunity, čo rozpor len prehľbuje a istá malá časť hľadá aj nejaké násilné riešenie svojej situácie. V strednodobej perspektíve môžeme však očakávať aj snahy o vyčlenenie sa spod nášho „západného“ právneho poriadku a o dosiahnutie situácie autonómneho právneho systému pre európskych moslimov. Inšpiráciou pre nich môžu byť štáty, ako napríklad Nigéria. Pre nás by to však znamenalo znovuzavedenie právneho partikularizmu a koniec koncepcie jednotného národa. Alebo vojenský konflikt s domácou moslimskou menšinou... Európski moslimovia tak predstavujú dlhodobý latentný problém, ktorého vyústenie môže byť aj veľmi krvavé.

Strata dôvery Európanov v európsky systém demokracie, rastúca vnútorná kríza európskych spoločností

V súčasnosti prebieha zásadné prehodnotenie hodnôt, ktoré sa považovali v období rokov 1970 až 2010 za „európske“. Je to prirodzené a stalo sa tak v minulosti veľmi často, keď staré paradigmy prestali zodpovedať novej situácii. Kríza je umocňovaná aj stagnáciou rastu životnej úrovne strednej triedy, čo sa chápe ako narušenie akejsi základnej nepísanej spoločenskej zmluvy. Kríza je tiež umocňovaná oligarchizáciou politiky a rastom sociálnych rozdielov.

Zrejme budeme svedkami odklonu od ideológie multikulturalizmu a rôznych ideológií zameraných na vytváranie osobitných právnych režimov a politik identít pre rôzne sexuálne a mimoeurópske etnické menšiny a pod. Tento ideologický proces má aj svoju politickú dimenziu. V jeho rámci sa objavujú volania po odstránení doterajšej podoby organizácie spoločnosti

a štátu v Európe a strata viery v demokraciu, čo sa manifestuje nárastom tzv. alternatívnych, populistických alebo extrémistických politických síl.

V danej situácii zrejme musíme opustiť ideologické paradigmy, ktoré sú neudržateľné a nezodpovedajú realite života ani našim záujmom. Musíme však zápašiť o to, aby sme z modernej európskej politickej tradície uchovali samotnú liberálnu demokraciu, slobodu, koncepciu ľudských práv, sekularizmus, sociálny a právny štát. Musíme zachovať predpoklady vlastného prežitia a zároveň sa musíme vyhnúť nebezpečenstvu sklznutia do diktatúry alebo anarchie.

Strata dôvery v európske nadnárodné integračné a obranné zoskupenia – Európsku úniu a Severoatlantickú alianciu

Frustrácia veľkej časti obyvateľov sa začala v nebývalej miere ventilovať v postojoch proti Európskej únii a Severoatlantickej aliancii – organizáciám, ktoré pre nich najviditeľnejšie reprezentujú akúsi nadnárodnú elitársku globalizáciu, v naivnej viere, že návrat k obmedzeným národným štátom bude riešením. Tieto tendencie sú podporované aj súčasnou vlnou požiadaviek smerujúcich k priamej demokracii, keď hrozí že cestou referendum Európania vedení populistami v mene odstránenia čiastkových problémov, ktoré ich aktuálne iritujú, rozbijú celú zložitú konštrukciu, ktorá im poskytuje dlhodobú ochranu a prosperitu. Pritom uvedené čiastkové problémy (napr. ochrana pred migráciou, sociálne ohrozenie) s Európskou úniou ani so Severoatlantickou alianciou nemajú nič spoločné, prípadne sa dajú riešiť aj v ich rámci, pri ich zachovaní, a to napríklad len zmenou niektorej parciálnej politiky (pravda, aj politické elity krajín Európskej únie a intelektuálno-aktivistického establišmentu by v zmenenej situácii mali prestať bazírovať na prežívšich paradigmách).

Rozpad Európskej únie a Severoatlantickej aliancie by obnažil problém malých európskych štátov vo veľkom svete a vystavil by ich všemožným ohrozeniam. Nebolo by to žiadne stiahnutie sa do nejakého bezpečného útočiska izolacionistického národného štátu.

Záver

Uvedené ohrozenia – dlhodobé aj krátkodobé sú predovšetkým výsledkom vlastnej európskej slabosti alebo nerozhodnosti. Väčšina vonkajších ohrození dostáva možnosť sa prejaviť len preto, že krajiny Západu oslabli.

Ani jedno z nich nemusí byť osudové. Takým sa môže stať v prípade, ak nebudeme aktívne konať – z pohodlnosti alebo z toho, že budeme mať zviazané ruky nejakou ideologickou dogmou alebo vnútornými zábranami prijať v prípade potreby hoci aj netradičné radikálne riešenie.

S výnimkou klimatických zmien a nízkej reprodukčnej úrovne európskej populácie máme totiž so všetkými predchádzajúcimi ohrozeniami už isté historické skúsenosti a existujú návody na riešenia. Jednoducho, niektoré spoločnosti im už čelili v nejakej forme aj v minulosti.

Treba dodať, že mnohé reformné kroky vyžadujú zmenu v myslení, spôsobe života a opustenie niektorých dogmatických prístupov a zábran (otázne je, či sme ochotní to spraviť).

To, čo by mali európske spoločnosti spraviť, aby si zabezpečili ďalšiu existenciu, bezpečnosť, rozvoj a prosperitu, je predmetom viacerých samostatných analýz. Hlavným predpokladom je vôľa k životu a sebazáchove. Je však zrejmé, že alternatívami nekonania sú postupná periferizácia, úpadok a zrejme aj zánik.

Použitá literatúra

BÁRTA, M., KOVÁŘ, M. a kol. *Kolaps a regenerace: cesty civilizací a kultur*. Praha : Academia, 2014.

SARTORI, G. *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci*. Praha : Dokořán, 2011.